

15. Реліквії відваги і честі : Розповідь директора Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років генерал-майора запасу В. А. Козлова [Текст] / В. А. Козлов // Прапор Перемоги. – 4 травня 1990 року. – С. 3.
16. Руденко С. Б. Про номенклатурний субстрат сучасної української влади [Текст] / С. Б. Руденко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2014. – Вип. 33. – С. 218—230. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&>.
17. Тетерук В. Фронтний пролог Майстра [Текст] / В. Тетерук // Голос України. – 13 лютого 1992 року.
18. Чекмишев О. А Берегиня сумує ... У музеї Івана Макаровича Гончара [Текст] / О. Чекмишев // Культура і життя. – 31 серпня 1991 року – № 35.

### References

1. Artemov, O.S. (1994). The temple of the battle fame. In this year Museum of Great Patriotic war had reached 20 years. *Holos Ukrayiny*, 192 (942) [in Ukrainian].
2. Shupyk, G., Kolesnyk, B., Anan'eva, Z., Kyreev, G. (1991). Assault on museum. *Kyevskiy vestnyk* [in Russian].
3. Kravchuk, L.M. (1991). Speech of the Head of parliament of Soviet Ukraine Kravchuk to veterans on the occasion of opening of relic exhibition "Heroic defense of Kiev" in the Memorial complex "Ukrainian state museum of history of Great Patriotic war 1941 – 1945". *Holos Ukrayiny* [in Ukrainian].
4. Ghnatkevych, Ju., Kulyk, O., Nesteruk, M., Khytruk, V. (1991). Opening letter to Premier-Minister of Ukraine sir V.P. Fokin about rooms for Ivan Honchar museum. *Kuljtura i zhyttja*, 35 [in Ukrainian].
5. Zhukovskiy, V. (1992). Museum makes profile wider. *Poghranychnyk Ukrayiny* [in Russian].
6. Zhukovskiy, V. (1998). The architect of museum activity. *Veteran Ukrayiny* [in Ukrainian].
7. Zajika, A. (2010) Creation of the "Ivan Honchar museum" (1991 – 2004). *Nacionalnyj centr narodnoji kuljtury "Muzej Ivana Ghonchara"*. Retrieved from [www.Honchar.org.ua](http://www.Honchar.org.ua) [in Ukrainian].
8. Kasijanov, G.V. (2008). Ukraine in 1991 – 2007: sketches of the recent history. *Kyev* [in Russian].
9. Kovalchuk, I.P., Kozlov Vasylj Andriyovych. *Encyklopedija suchasnoji Ukrayiny*. Retrieved from [www.Esu.com.ua](http://www.Esu.com.ua) [in Ukrainian].
10. Kozlov, V.A. (1992). Memorial of the Fame above Dnieper. *Demokratychna Ukrayina* [in Ukrainian].
11. Leghasova, L.V., Shevchenko, N.O. (2011). Ukraine in WWII in museum sphere. *Ukraine in WWII: Sight through the centuries: Historical sketches, Vol.2. Kyiv* [in Ukrainian].
12. Mykhajlenko, N. (1993). Anniversary of Victory – without victors. *Narodna armija* [in Russian].
13. The main dates of the life and art of Honchar Ivan Makarovych (1911–1993). Retrieved from [www.Honchar.org.ua](http://www.Honchar.org.ua) [in Ukrainian].
14. Kozlov, V.A. (1990). Relics of the brave and honor: talk with director of Ukrainian state museum of history of Great Patriotic war 1941 – 1945, major-general in reserve V.A.Kozlov. *Prapor Peremohy* [in Ukrainian].
15. Rudenko, S.B. (2014). About nomenclature substrate of the contemporary Ukrainian power. *Aktualni problemy istoriji, teoriji ta praktyky khudozhnoji kuljtury*, 33, 218-230 [in Ukrainian].
16. Teteruk, V. (1992). Front Master prologue. *Gholos Ukrayiny* [in Ukrainian].
17. Zhukovskiy, V.O., Koval, M.V., Legasova, L.V. et al. (1999). *Museum of people's war* [in Ukrainian].
18. Chekmyshev, O.A (1991). Bereghynja mourns ... In the Ivan Honchar museum. *Kuljtura i zhyttja*, 35 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 12.12.2016 р.*

УДК 130.2

**Бабушка Лариса Дмитрівна**  
кандидат філософських наук, доцент,  
докторант кафедри історії та теорії культури  
Національної музичної академії України  
ім. П. І. Чайковського  
[larisababushka@gmail.com](mailto:larisababushka@gmail.com)

## ФЕНОМЕНОЛОГІЯ СВЯТА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

**Метою дослідження** є виявлення основних концептів феноменології свята, котрі постають структурною підсистемою феноменології культури. **Методологія** дослідження передбачає використання таких загальнонаукових методів: типологічного – для виявлення ключових характеристик потреби свята; феноменологічної рефлексії, що дає змогу диференціювати феноменальні форми "поточку свідомості" й глибинну інтенціональність "чистої свідомості"; культурологічний підхід – для аналізу природи феномена. **Наукова новизна** дослідження полягає у визначенні природи феномена свята. Запропонована класифікація основних концепцій, що характеризують феноменологію свята, яка, в свою чергу, є підсистемою феноменології культури. **Висновки.** Феноменологія свята є підсистемою, що входить до загальної системи феноменології культури та включає до своєї основи творчу діяльність організаторів та учасників свята; наділена власними, індивідуальними відмінностями; є "alma mater" феноменів святкової культури: ритуалу, церемонії, обряду; розглядає реальність та ілюзорність як амбівалентність впливу на присутніх. Зрештою, феноменологія свята реалізує функції свята, які виступають концептами в її феноменології.

**Ключові слова:** феноменологія, еортологія, культура, свято, ритуал, церемонія, обряд.

*Бабушка Лариса Дмитриевна, кандидат философских наук, доцент, докторант кафедры истории и теории культуры Национальной музыкальной академии Украины им. П. И. Чайковского*

**Феноменология праздника: культурологический анализ**

**Цель исследования** достигается посредством выявления основных концептов феноменологии праздника, которые являются структурной подсистемой феноменологии культуры. **Методология** исследования предполагает использование следующих общенаучных методов: типологического – для выявления ключевых характеристик необходимости праздника; феноменологической рефлексии, позволяющей дифференцировать феноменальные формы "потока сознания" и глубинную интенциональность "чистого сознания"; культурологический подход – для анализа природы феномена. **Научная новизна** исследования заключается в определенных природе феномена праздника. Предложена классификация основных концепций, характеризующих феноменологию праздника, которая, в свою очередь, является подсистемой феноменологии культуры. **Выводы.** Феноменология праздника является подсистемой, входящей в общую систему феноменологии культуры и включает в свои основы творческую деятельность организаторов и участников праздника; наделена собственными, индивидуальными различиями; является "alma mater" феноменов праздничной культуры: ритуала, церемонии, обряда; рассматривает реальность и иллюзорность как амбивалентность влияния на присутствующих. В конце концов, феноменология праздника реализует функции праздника, которые выступают концептами в ее феноменологии.

**Ключевые слова:** феноменология, эртология, культура, праздник, ритуал, церемония, обряд.

*Babushka Larisa, PhD in Philosophy, associate professor, Doctoral student of the History and theory of culture chair, Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine.*

**Phenomenology of a holiday: culturological analysis**

**Purpose of Article.** The purpose of the article is to identify the main concepts of Phenomenology of a Holiday, which are structural subsystems of Phenomenology of Culture. **Methodology.** The methodology involves using of the scientific methods such as typology (to identify the key characteristics of the need holidays); phenomenological reflection (to differentiate phenomenal forms of the "stream of consciousness" and deep intentionality "pure consciousness"); cultural approach (to analyse the nature of the phenomenon). **Scientific novelty.** The scientific novelty of the research is to determine the nature of the phenomenon. The proposed classification of the basic conceptions that characterize Phenomenology of a Holiday. The latter is a subsystem of the Phenomenology of Culture. **Conclusions.** Phenomenology of a Holiday is a subsystem of Phenomenology of Culture. It includes creative activity of organizers and participants of any holiday. In addition, it has its own individual differences. Phenomenology of a Holiday is the "Alma mater" of the festive culture phenomena, a ritual, a ceremony, a rite. It considers reality and illusion as ambivalent effect on the audience. All in all, Phenomenology of a Holiday implements functions of holidays that are the concepts of Phenomenology.

**Keywords:** Phenomenology, Eorthology, phenomenon, culture, holiday, ritual, ceremony, rite.

Актуальність теми дослідження. Культура в феноменологічному розумінні розглядається як загальний аспект усіх феноменів, що потрапляють в поле зору людської свідомості – економічних, соціальних, політичних, ідеологічних, гуманітарно-наукових, природничо-наукових, технічних, математичних, історичних, природних, психічних тощо. Щодо поняття "культура", яке утримує чимало суперечливих дефініцій, найприйнятнішим для нас є усвідомлення його як певної системи спільних понять, світоглядних настанов і цінностей, а також символічних форм (творів мистецтва, виконавських жанрів), у яких вони втілюються і виражаються. Культура за такого розуміння становить частину способу життя, але не тотожна йому. Культурологія, отже, виступає міждисциплінарною цариною, об'єднуючою різні конкретні науки та філософію культури універсальним предметом пізнання – культурою (представленою різними смисловими структурами) і загальним методом феноменологічної рефлексії, що дає змогу диференціювати феноменальні форми "потoku свідомості" й глибину интенціональність "чистої свідомості". Феноменологія культури пов'язана з уявленням про те, що в основі людського досвіду знаходиться світ сутностей, ідей, ідеальних конструктів, виявом та вираженням яких і постають досвідні феномени свідомості – чуттєва достовірність, думка, сприйняття, здоровий глузд і розум, самостійне і несамотійне мислення тощо. Вищезначене надає феноменології культури неабиякого актуального та сучасного сенсу та розширює й відкриває нові наукові дослідницькі тополи.

Мета дослідження. Епоха "плинної сучасності" засвідчила радикальні зміни соціокультурної ситуації в Європі ХХ століття, котрі сприяли перетворенням у самій культурі, що стало предметом теоретичної рефлексії багатьох мислителів і привело до створення нових культурологічних концепцій, які можна класифікувати за проблемами, що в них піднімаються. Відповідно, такою новою культурологічною концепцією постає перед нами феноменологія свята, метою дослідження якої є виявлення її основних концептів, котрі постають структурною підсистемою феноменології культури.

Майже у всіх словниках термін "феномен" визначається як явище, якому притаманна відмінність від буденного, загальноновизнаного. Явище як подія є процесом короткостроковим, що має початок, розвиток, завершення і залежно від важливості-значимості або забувається, або залишається в пам'яті народу та передається від покоління до покоління, а феномен навпаки. Таким чином, явища – це події, характерною рисою яких є плинність. Феномен, навпаки, з'явившись, залишається, при цьому розвиваючись і вдосконалюючись. Не можна відмовити Г.-В.-Ф. Гегелю і його "Феноменології духу" в певній проникливості щодо майбутнього, адже сучасна епоха характеризується тим, що саме наукове знання й діяльність людей набули планетарного характеру, що свідчить про їх перевагу над усіма іншими здібностями людини. Дослідники В. П. Курбатов та І. М. Верещакіна запропонували таке визначення феномена: "це документально зафіксований факт незвичайної події, що виходить за рамки загальноновизнаного і загальноприйнятого, але

визнаного суспільством, який отримав право на існування" [7, 1]. Дещо інший підхід спостерігаємо у вітчизняного філософа М. О. Булатова, який до українського слова-перекладу "феномен" включає такі сенси: а) слово "з'являється" тягне за собою інше слово "зникає"; тобто феноменологія – те, що виникає і зникає; виявляється чи проявляється, що стоїть за явищем і в ньому виходить на поверхню; в) феномен – те, що значиме само собою, що показує себе, а не щось інше. Феномен – відношення до Я, суб'єкта, його споглядання, а не прихованого за ним; те, що показується нам, сприймається нами [3, 528].

Феноменологія культури зародилася в царині філософії, як новий напрям в філософії культури, на рубежі XIX-XX ст. Засновником цього напрямку вважається Е. Гуссерль, автор праць "Ідеї до чистої феноменології та феноменологічної філософії", "Картезіанські роздуми", "Le Phenomene humain" ("Феномен людини") тощо. Ключовою домінантою власної філософії Е. Гуссерль поставив людину, котру осмислив як історично конкретний і динамічний феномен, що розвивається у контексті культури. Звідси були створені підстави для нового розуміння культурної антропології, для якої культура не просто явлена в людській психології й звичаях того чи іншого суспільства (нації, етносу, раси), але постає як проблема глобальної суті й життєдіяльності будь-якого людського індивіда.

Визначаються такі основні парадигми феноменології культури, а отже, культурології як науки про культуру: а) поняття сутності та споглядання сутності (ідеації), в тому числі опис матеріальних і формальних, самостійних і несамостійних сутностей; б) інтенціональність (від лат. *intentio* – прагнення) – спрямованість мислячої свідомості на той чи інший предмет, що конструює його значення і смисли. Два взаємодоповнюючі аспекти інтенціональності – ноєзис (предметна спрямованість свідомості) і ноєма (предметний зміст інтенціонального відношення) пов'язують суб'єкт і об'єкт пізнання, а разом з тим – загальнолюдську свідомість і трансцендентний світ буттєвості, предметності; в) людина як історично конкретний і динамічний феномен із свідомістю й самосвідомістю, діяльністю і поведінкою, що розвиваються в контексті культури. Симптоматично, що культурним змістом починають володіти феномени, неправомірні з точки зору тієї чи іншої оцінки: удавані та уявні, дійсні і помилкові, раціональні та ірраціональні, масові й елітарні, повсякденні і трансцендентні – всі вони певною мірою є реаліями свідомості та входять в актуальний або потенційний світ людської культури.

Виклад основного матеріалу. Оскільки предметом розгляду даного дослідження є феномен свята, відповідно акцентування уваги здійснюватиметься саме на ньому. Адже, свята – це невід'ємна частина нашої культури, багатогранне суспільне явище, життя соціуму. Свята не є вигаданими, вони об'єктивно необхідні, як їжа, сон, праця. В. Курбатов та І. Верещагіна сходяться на думці, що свята "не стільки відпочинок, скільки інший стан свідомості, протиставлений будням" [7, 1]. Свято зазвичай має оптимістичний, життєствердний характер. Його змістовна сторона відрізняється яскраво вираженою духовною спрямованістю. У ньому досить відчутна багатокімова спадкоємність традицій і духовних цінностей. Особливе значення в святі набуває його естетична складова: чуттєво-емоційна насиченість змісту, виразність, експресивність, алогізм, видовищність, елементи карнавальності, театралізація. Варто зазначити, що зазначені якості ріднять свята з мистецтвом, але не отожднюють з ним. Адже, мистецтво являє собою особливу, вкрай специфічну форму діяльності щодо створення світу іншої реальності, за словами Ю. М. Лотмана, "світу, з одного боку, відмежованого від першої реальності, а з іншого, таким, що постійно з ним корелює" [8, 165]. Мистецтво за такого розуміння знаходить дедалі новіші форми відносин з реальністю: від повного відриву до повного злиття. Загалом мистецтво здатне лише імітувати їх (розрив або злиття), відтворюючи то образ розриву, чи то подобу злиття. Відповідно, людина є зануреною до простору, котрий обмежений реальною дійсністю, або квазіреальністю її багатоманітних подіб, створених нею самою. Функція мистецтва в ряду інших форм людського відтворення дійсності полягає у його максимальній свободі (це його ріднить зі святом). Обмеження, що диктуються реальним рівнем техніки, практичними потребами, науковими законами побудови світу, міркуваннями моралі або ідеями релігії, можуть привноситись до мистецтва, тією чи іншою мірою впливати на нього. Однак за своєю природою воно лежить поза межами цих впливів, що надає йому граничну свободу моделювання реальності. Ю. Лотман у праці "Непередбачені механізми культури", аналізуючи функції мистецтва, вважає, що "об'єднуючим для всіх концепцій натхнення є відчуття свободи від звичних смислових обмежень, можливість відтворювати з матеріалу реального світу зовсім інші реальності, нові, не існуючі світи та заново відтворювати найновіший серед них і самий незрозуміліший – світ звичайного і повсякденного" [8, 167].

Подібна реконструкція постає не лише оновленням свідомості світу, а й оновленням чуттєвого його сприйняття: повсякденна реальність, будучи звичною для наших відчуттів і свідомості, перестає нами сприйматися, ніби перестає існувати. Вторинне відтворення її засобами мистецтва перетворює, з одного боку, звичне, а з іншого – незвичне в звичне. Це подвоює наше переживання світу, ніби відновлюючи для нас розумову й емоційну цікавість Адама, який вперше побачив світ. Подібне явище визначалося російськими формалістами таким поняттям як "остранение", перетворення звичного в дивне. Ця форма спілкування з реальністю представляє межу, до якої прагнуть всі моделі творчості, котра є однією з полюсів механізму людської свідомості. Таким чином, культура включає в себе безперервний динамічний процес, смислове відродження і переродження. Механізмом його і є мистецтво. Свято, в свою чергу, є прикордонною зоною між реальним життям і художнім вимислом. Психологічний механізм впливу свята близький до катарсичного впливу мистецтва. Звідси виявляються основні відмінні риси феноменології свята як підсистеми самої системи феноменології культури.

Феноменологічне значення свята першим серед дослідників останнього оцінив А. В. Луначарський. Він відносив святкування до фундаментальних явищ людської культури, визнаючи у них важливі соціальні функції: ідеологічну, виховну, естетичну, розважальну, рекреативну, комунікативну тощо. А. В. Луначарський відверто вказував на істотні для розуміння свята моменти, як тісний зв'язок з народним побутом, кульмінаційними подіями в суспільному й особистому житті, значення свята як засобу виховання і самовиховання мас, особливо їхніх громадянських, моральних почуттів [9, 4].

Наукова новизна. Базуючись на феноменології культури, варто розглянути основні концепції, або концепти, що характеризують феноменологію свята, яка, в свою чергу є підсистемою феноменології культури.

По-перше, типологічність свята. Культурологія, точніше еортологія (історична наука, предметом якої є свята), включає три основних типи свят: народні (традиційні), масові та елітні. Добре відомим залишається факт, що народження свята пов'язане з появою людини розумної, супроводжуючи її впродовж усього життя, відзначаючи важливі, етапні моменти: веселі й сумні, громадські й особисті. Для феноменології свята це має особливе значення, так як, незважаючи на схожість і обов'язковість для всіх свят – ідейно-тематичної основи, композиції, виражальних засобів, елементів активізації та наявності видовищності – кожен тип свята має свої специфічні особливості, властиві тільки йому. У традиційній європейській культурі розрізняли наступні свята: сімейні (до прикладу, весілля); суспільні свята, наприклад, храмові свята або дні святого (покровителя парафії чи міста); щорічні свята, поширені у більшості європейських країн, таких як Великдень, Травневе свято, день святого Івана (Купала), Різдво, Новий рік, Водохреще; зрештою, карнавал на Масляну.

По-друге міфологізація свята. Протиставлення свята дійсності – одна з визначальних його рис. Це дає нам право співвідносити свято з міфом. Останній пов'язаний з відтворенням подій, що мали місце в минулому. Французький соціолог висловив припущення, що в традиційних суспільствах людина жила пам'яттю про минуле свято й очікуванням майбутнього. Святкові ритуали відтворюють не повсякденний, а міфологічний час, тому свято пов'язане із зупинкою повсякденного історичного часу й подій та включеністю до цього часу подій міфологічних. Принцип контрасту між повсякденним та святковим життям універсальний для всіх традиційних культур. Пітер Берк у праці "Популярна культура в ранньомодерній Європі" зауважував, що це були особливі події, коли люди припиняли працю і з'їдали, випивали і витрачали все, що опинялося під рукою. Італійський священик Альберто Фортіс констатував з осудом під час подорожі до Далмації: "Морлаки, сільські жителі (пастухи) того регіону, не розуміють домашньої економіки; у цьому відношенні вони схожі на готтентотів, і прикінчують за тиждень все, чим вони могли б прожити багато місяців – просто тому, що випала нагода посвячувати й повеселитися" [2, 192]. Далмація, можливо, демонструвала крайній приклад, але він яскраво ілюструє місце свята й святкування в традиційному суспільстві. Свято протиставлялось буденні, це був час марнотратства саме тому, що будень був часом дбайливого заощадження. Контрастування реального буття і святкового побутування зберігається і сьогодні, коли свята набули інших масштабів, переважно корпоративного і домашнього формату. Проте їх міфологізація – невід'ємний атрибут, підтримуваний присутніми, до якого дедалі частіше запрошуються професіонали – організатори свят, які на сценарній основі занурюють глядачів до міфологічного світу. В цьому випадку свято не продовжує світ соціальних відносин, а ніби протистоїть їм, заперечує діючі в житті заборони та приписи, соціальну ієрархію та світ соціальних статусів. Наскільки драматичніше і напруженіше життя людини, настільки виразнішими виявляються її суперечності зі світом, тим дедалі нагальною постає потреба у святі. Комедії, які програвалися впродовж карнавалу й будувалися на сюжетах перевернутої реальності (до прикладу, закутий в колодки суддя), часто закінчувалися нагадуванням аудиторії, що час перевернути світ "з голови на ноги", "догори дном" тощо. Відмовляючись в такий спосіб від існуючої дійсності, відносять, людина творить новий світ.

По-третє, сутнісна складова свята. Сутністю постає те стає, постійне, що зберігається у явищі, феномені при різних його варіаціях, в тому числі й тимчасових. Такими сталими, постійними в святі є ритуал, церемонія і обряд, складові структури якого, виступають як феномени свята та основа його феноменології.

Знаменита теорія міфу дев'ятнадцятого століття стверджувала, що міфи походять від ритуалів, які поволі переставали бути збагненними, тому варто було вигадати міфи, котрі б пояснили їх. До прикладу, вогонь і вода є загальними символами очищення, отже, цілком виправданим, є твердження, що свято Івана Купала означало відновлення, відродження, а також родючість, бо частиною його були ритуали-гадання щодо врожайності чи одруження дівчини в майбутньому році.

Репертуар публічних обрядів також поновлювався за рахунок особливих подій, які не належали до річного циклу свят. Публічні страти, урочисті в'їзди високих осіб до міста, святкування перемог (або коронації, народження спадкоємця престолу), парламентські вибори – все це носило карнавальний характер. Перемоги також супроводжувалися бенкетами, феєрверками та вогнища (сьогодні "fire show"); проїзд короля означав спорудження триумфальних арок, виголошення промов, а також – парадійні битви, фонтани вина, жбурляння монет у натовп тощо.

Значно звичнішим для ранньомодерної Європи був ритуал страти, що поставав як драматична вистава, старанно керована владою, аби показати народу, що злочин не минає безкарно. Звідси заперечення доктора Джонсона проти заборони публічних страт: "Сер, страти повинні приваблювати глядачів. Якщо вони цього не роблять, то не досягають своєї мети" [2, 212]. Та незважаючи на цінність "запобіжного клапану" чи "соціального контролю", не варто недооцінювати ритуали повстання чи протесту, котрі часом мали ритуалізовану форму, але ритуалу не завжди вистачало, щоб стримати протест. Відповідно, відбувалося "перемикання кодів" з мови ритуали на мову повстання.

По-четверте, сталість і значимість свята. В якості даного концепту алегоричним виступають виразні засоби, властиві святам: символ, метафора, алегорія, які з плином часу трансформуються. Дана трансформація відбувається зі зміною або зовнішнього вигляду – форми, або значення – змісту. До прикладу, слово "свастика" спочатку означало символ достатку і благополуччя, проте після Другої світової війни з'явилося інше значення – символ жастокості й насильства. Цікавим є наступний факт свята Святого Мартіна в Німеччині, котрий припадає на 11 листопада. Серед традиційних пісень про св. Мартіна була одна, що починалася словами: "Коли святий Мартін хоче уникнути єпископа, він ховається у гусячому пері" [2, 196]. Цей епізод не відображував жодного смислового навантаження і зв'язку з "житієм" святого. Однак, приблизно в цей час різали гусей, і було традицією, зокрема в Німеччині, на це свято їсти гуску. Гуска була частиною святкового ритуалу і в такий спосіб прокралася до міфу. Так відбувся певний синкретизм, в якому мали місце і метафора, і алегорія, і символ.

Відтак, сталість існування свята, його постійність пов'язані насамперед з тим, що, концентруючи від покоління до покоління культурну активність людей, обростаючи обрядами, розвагами, декораціями, створюючи атмосферу радості й піднесення, перериваючи повсякденний ритм життя, свято відповідає багатьом колективним та індивідуальним вимогам настільки, що потреба в його проведенні виявляється більш стійкою, ніж початкова ідея, цінність або сукупність цінностей, які викликали його до життя.

По-п'яте, святкове світовідчуття (світогляд). В. І. Шинкарук зазначає, що найважливішою особливістю світоглядної свідомості є те, що в ньому світ "сутнісного буття", хоча він безпосередньо й не даний, сприймається і переживається як більш істинний і дійсний, ніж безпосередньо даний світ "наявного" буття. Світоглядна свідомість проявляє тут свою унікальну здатність сприймати і переживати явне як дійсне, минуле і майбутнє як сьогодення. "Екзистенційні підстави" цього феномена людської свідомості слід шукати в особливостях людської чуттєвості, в формах чуттєвого освоєння світу [10, 149].

Значний внесок у дослідження проблеми святкового світовідчуття здійснив М. М. Бахтін. У праці "Творчість Франсуа Рабле і народна культура середньовіччя і Ренесансу" М. М. Бахтін показав, що сутність свята не може бути зведена до простого перепочинку в монотонному чергуванні буднів або до розваги, оскільки в житті буває чимало вільних від роботи днів, що не мають ніякого відношення до свят. Вони передбачають активну поведінку всіх учасників осіб, на відміну від пасивного споглядання. Загалом, цінність свята виходить за межі приватних, утилітарних функцій (наприклад, просвітницьких або агітаційних). Будь-які спроби підпорядкувати стихію свята не відповідним щодо його культурної специфіки завданням здаються нещирими, викликають недовіру до організаторів. Саме М. М. Бахтін висував на передній план світоспоглядальну роль свят. У його філософській, мистецтвознавчій концепціях свята, зрештою, виступають як особливий спосіб переживання світоглядних цінностей, це, так би мовити, родова їх властивість. Навіть одні й ті самі свята в різних умовах, інколи й одноразово можуть сприяти як підтримці, збереженню сталої системи поглядів, так і піддаватися її критичному подоланню, розвінчанню.

Почуття, пережиті людиною під час свята, дуже різноманітні та індивідуальні, тому не буде помилковим говорити не про один стан свідомості, а про безліч моделей святкового світовідчуття, характерних для різних історичних епох, етносів, конкретних типів і видів свят. Ідучи шляхом простого підсумовування спостережень і оцінок, висловити щось певне про механізм перебудови святкової свідомості не вдається – можна прийти лише до нескінченного опису подробиць або до абсолютизації якоїсь однієї форми святкування.

По-шосте, конструююча складова свята. Як уже неодноразово говорилося, свято створює особливий умовний, ірреальний світ, у якому існують свої правила і закони, властиві індивідуально кожному святу. І людина, потрапляючи в сконструйований світ, починає "жити" в ньому, узгоджуючись з пропонованими умовами. І притаманний він тільки феноменології свята. Свято – своєрідне дзеркало соціальних протиріч, в ньому знаходять своє відображення обмеження демократичних форм життя суспільства, забуття національних традицій, крах ідеалів, політизація духовного життя, розрив між офіційною ідеологією товариств, свідомістю і об'єктивними реаліями дійсності. Ці протиріччя знаходять своє втілення в комічному аспекті свята в його гумористичній та сатиричній формах.

По-сьоме, історично пізнавальна компонента. Свято – найстаріша і водночас перспективна форма буття культури. Свято, використовуючи вищезгадані концепти, дозволяє пізнати весь досвід попередніх поколінь, причому пізнання відбувається особливим, властивим тільки для свята чином. Значна частина традиційних свят, які характеризуються багатою обрядовістю, яскравістю і пишністю, привабливі тим, що зберігають і доносять до сьогодення значну кількість моментів історичного минулого країни. Водночас не можна не згадати, що ці свята свідомо підтримуються й культивуються панівними колами країни протягом багатьох століть, оскільки вони допомагають подавати історію кожному новому поколінню в "потрібному контексті".

По-восьме, творча матриця свята. Основою будь-якого свята є творчість сценариста, режисера, акторів, тобто всієї постановочної групи. Окрім цього, глядачі, що прийшли на свято, обов'язково беруть участь у співтворчості щодо його реалізації. Таким чином, творчість у святі виступає дворівнева – творча діяльність організаторів свята та співтворча діяльність тих, хто прийшов на нього; організатори в певний момент інтеграційними засоби спрямовують глядачів в ранг дійових осіб – акторів і навпаки.

Висновки. Феноменологія свята є підсистемою, що входить до загальної системи феноменології культури, яка, по-перше, включає до своєї основи творчу діяльність організаторів та учасників свята. По-друге, наділена власними, індивідуальними відмінностями, властивими лише їй. По-третє, є "alma mater" феноменів святкової культури: ритуалу, церемонії, обряду. По-четверте, використовує в якості феноменів зображально-виражальних засобів: символ, метафору, алегорію. По-п'яте, розгля-

дає реальність та ілюзорність як амбівалентність впливу на присутніх. Зрештою, феноменологія свята реалізує функції свята, які виступають концептами в її феноменології. Оскільки сама феноменологія перетворюється в дослідження та опис перетворення думок у знання, суб'єктивного в об'єктивне, власного (мого) в загальнозначиме, в своєрідний "життєвий світ", котрий пов'язує цілісно всі проекти (естетику, етику, культурологію, філософію повсякденного та політичного життя).

#### **Література**

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и ренессанса / М.М. Бахтин. – М.: Худ. лит-ра, 2-е изд, 1990. – 453 с.
2. Берк П. Популярна культура в ранньомодерній Європі / П. Берк; пер. з англ. О. Гриценко. – К.: УЦКД, 2001. – 376 с.
3. Булатов М. О. Філософський словник / М. О. Булатов. – К., 2009.
4. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. – М.: Академический проект, 2009. – 486 с.
5. Гуссерль Э. Картезианские размышления / Э. Гуссерль. – СПб.: Наука, 2001.
6. Золотухина-Аболина Е. В. Повседневность: философские загадки / Е. В. Золотухина-Аболина. – К.: Ника-Центр, 2006. – 256 с.
7. Курбатов В. П. Феноменология праздника [Электронный ресурс] / Курбатов В. П., Верещагина И. М. // Концепт. – 2015. – № 06 (июнь). – ART 15181. – 0,7 п. л. – Режим доступа: <http://e-kon-sept.ru/2015/15181.htm>.
8. Лотман Ю. М. Непредсказуемые механизмы культуры / Ю. М. Лотман. – Таллин: Изд. Таллинского университета TLU Press, 2010. – 232 с.
9. Луначарский А. В. О народных празднествах / А. В. Луначарский // Вестник театра. – 1926. – № 62.
10. Шинкарук В. И. Мировоззрение и философия / В. И. Шинкарук // Вопросы философии. – 1986. – № 1.

#### **References**

1. Bakhtin, M.M. (1990). Creativity of François Rabelais and folk culture of the Middle Ages and Renaissance. Moscow: Khud. lit-ra [in Russian].
2. Berk, P. (2001). Popular culture in early modern Europe. (O. Hrytsenko, Trans). Kyiv: UTsKD [in Ukrainian].
3. Bulatov, M. O. (2009). Philosophical dictionary. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
4. Husserl, E. (2009). Idea regarding to pure phenomenology and phenomenology of philosophy. Moscow: Akademicheskij proekt [in Russian].
5. Husserl, E. (2001). Cartesian thoughts. Saint Petersburg: Nauka [in Russian].
6. Zolotukhina-Abolina, Y. V. (2006). Every day and philosophical mysteries. Kyiv: Nika-Tsentr [in Russian].
7. Kurbatov, V. P. & Vereshchagina, I. M. (2015). Phenomenology of holidays. Retrived from: <http://e-kon-sept.ru/2015/15181.htm> [in Russian].
8. Lotman, Yu. M. (2010). Unpredictable Mechanism of Culture. Tallin: Izd. Tallinskogo Universiteta [in Russian].
9. Lunacharskiy, A. V. (1926). About folk celebrations. Vestnik teatra, 62, 4 [in Russian].
10. Shinkaruk, V. I. (1986). Outlook and Philosophy. Voprosy filosofii, 1, 149 [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 08.12.2016 р.*

UDC 008(73)=(161.3)(091)

**Uladykouskaja Liubou**

PhD in Philology, associate professor, The National  
Institute of Higher Education (Minsk, Belarus),  
General Director, Institution of "Intercultural  
Dialogue" (Minsk, Belarus)  
[uladykl@gmail.com](mailto:uladykl@gmail.com)

### **AMERICAN STUDIES AND CULTURAL PERCEPTION OF THE USA IN BELARUS**

**Purpose of Article.** The purposes of the article are to define features of cultural perception of the USA and analyse general tendencies in the development of American studies in modern Belarus. **Methodology.** The research methodology is based on using descriptive method and the method of system analysis, which allow us to describe and analyse necessary training programs, the contest of materials, publications in mass media, and interviews, conducted by the author. Structural and functional, historical, anthropological, and axiological scientific methods provide a comparison of the American and Belarusian cultural spaces in their integrity. Deduction and induction, abstraction, generalization were also used. **Scientific novelty.** This article is devoted to the cultural perception of the USA and American Studies development in the contemporary Belarus. **Conclusions.** In Belarus, the most part of people knows about the USA too little. Negative and positive cultural perceptions of the USA exist among Belarusian citizens in parallel. After intensive development in 1990-s, American Studies in Belarus have been falling since 2000-s. Nowadays, American Studies are only a part of several predominantly culturalogical, historical and literature university courses. There are no any special courses or training programs on American Studies, neither any statistic nor analyses on the issues. To develop constructive Belarusian-American cultural dialogue it is hence necessary to provide more objective information about the U.S.. New American Studies courses and training modules for universities (including regional) can become the serious step in that direction.

**Keywords:** American Studies, cultural perception, modern Belarus, USA.